

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 6 juni 2003

B 4597-01

KLAGANDE

1. I.K.

Offentlig försvarare och ombud: advokaten B.I.

2. F.N.

Offentlig försvarare och ombud: advokaten L.N.

MOTPART

Riksåklagaren

SAKEN

Grov misshandel m.m.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätt, avd. 3, dom den 16 november 2001 i mål B 2-01

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut beträffande såväl I.K.
som F.N.

För försvaret av I.K. i Högsta domstolen tillerkänns B.I. ersättning av allmänna medel med tjugoniotusensjuttio (29.070) kr, varav 21.105 kr avser arbete, 6.660 kr tidsspillan och 1.305 kr utlägg.

För försvaret av F.N. i Högsta domstolen tillerkänns L.N. ersättning av allmänna medel med tjugoniotusenettjuttio (29.172) kr varav 20.502 kr avser arbete, 7.770 kr tidsspillan och 900 kr utlägg.

Kostnaderna för försvaret av I.K. och F.N. i Högsta domstolen skall stanna på staten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

I.K. har yrkat att Högsta domstolen bedömer gärningen under åtalspunkt 1 i bilaga 1 till tingsrättens dom som misshandel av normalgraden samt bestämmer påföljden till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan alternativt föreskrift om missbruksvård. I andra hand har I.K. yrkat att Högsta domstolen bestämmer påföljden till ett kortare fängelsestraff än det hovrätten bestämt.

F.N. har yrkat att Högsta domstolen bedömer gärningen under åtalspunkt 1 i bilaga 1 till tingsrättens dom som misshandel av normalgraden samt ådömer honom en icke frihetsberövande påföljd.

Riksåklagaren har bestritt ändring.

DOMSKÄL

I enlighet med hovrättens i dessa delar inte överklagade dom skall I.K. dömas för misshandel (åtalspunkt 2 i bilaga 1 till tingsrättens dom), narkotikabrott, ringa narkotikabrott och brott mot lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel samt F.N. för stöld.

Det som Högsta domstolen först skall ta ställning till är om den misshandel som I.K. och F.N. åtalats för enligt punkt 1 till nyssnämnda domsbilaga skall bedömas som grovt brott eller inte.

Vid huvudförhandlingen i Högsta domstolen har I.K. och F.N. samt målsäganden J.P. hörts på nytt. De har i allt väsentligt lämnat samma uppgifter som tidigare i målet.

Högsta domstolen har vid sin bedömning av misshandelsbrottet mot J.P. att utgå från att I.K. tilldelat denne flera slag mot huvudet och, sedan J.P. fallit till marken, sparkar mot kroppen samt att F.N. utdelat ett flertal slag och sparkar mot honom och även sparkat honom när han legat på marken. Denna misshandel har varit oprovocerad och inte alltför kortvarig.

Enligt 3 kap. 6 § brottsbalken skall vid bedömande huruvida ett misshandelsbrott skall anses som grovt särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Vid en lagändring år 1988 ersatte ordet särskild det tidigare ordet synnerlig i lagtexten. Syftet med lagändringen var att domstolarna skulle få ett större utrymme att bedöma allvarliga misshandelsfall

som grova brott. I förarbetena nämns vissa typsituationer i vilka misshandel framstår som utslag av en råhet eller hänsynslöshet som går vida över vad som är kännetecknande för våldshandlingar i allmänhet. Så är t.ex. inte sällan fallet när flera tillsammans misshandlar en annan person. Det är främst offrets utsatta läge när han eller hon angrips av flera på en gång som utgör det försvårande momentet och som medför att brottet ofta ter sig särskilt allvarligt, oberoende av vilken skada som har uppkommit av misshandeln. Situationer av detta slag förekommer inte sällan inom det s.k. gatuvåldet. Ibland tillkommer då det ytterligare försvårande momentet att misshandeln är oprovocerad. En annan typ av misshandel som framstår som ett utslag av särskild råhet och som torde förekomma främst i samband med det s.k. ungdomsvåldet är att ”sparka på någon som redan ligger”, dvs. fortsätta misshandeln trots att offret saknar förmåga att värja sig. Gärningar av detta slag torde ibland begås i rädsla eller efter provokation utan att gärningsmannen haft en klar uppfattning om situationen. Det är inte i första hand sådana fall utan i de fall då gärningsmannen rimligtvis måste ha insett att den drabbade är försvarslös men ändå fortsätter misshandeln som denna framstår som särskilt hänsynslös eller rå. Över huvud taget är det enligt förarbetena en oroande tendens att misshandel numera i så förhållandevis stor utsträckning förefaller begås genom sparkar. I många fall är sådan misshandel väl jämförbar med gärningar vid vilka kniv eller annat sådant vapen begagnats. Bedömningen skall i det enskilda fallet ske med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter. Hänsyn måste bl.a. tas till skadornas art och omfattning samt till eventuella förmildrande omständigheter. (NJA II 1988 s. 4 ff.)

I förvarande fall har gärningen inte varit livsfarlig eller orsakat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom. Frågan är då i första hand om I.K. och F.N. vid misshandeln av J.P. visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Rent allmänt är fallet likt de typsituationer som behandlas i nyssnämnda förarbetsuttalanden. Visserligen har gärningsmännen inte varit fler än två men redan att det är mer än en person som misshandlar en annan gör att den drabbade har svårt att värja sig. Detta gäller inte minst när offret ligger på marken och gärningsmännen sparkar offret. Även om den liggande kan parera en spark från en gärningsman kan en samtidig spark från den andre få allvarliga konsekvenser. Det kan då lätt vara en slump om svårare skador uppkommer eller inte, även om ingen av gärningsmännen har haft skor eller kängor som är särskilt farliga i sådana situationer.

Enbart det förhållandet att gärningsmännen sparkat den redan liggande J.P. innebär dock inte att misshandeln skall bedömas som grov. Som framgått skall en helhetsbedömning göras av samtliga omständigheter. De förhållanden som då bör beaktas som försvårande är att gärningsförloppet varit inte alltför kortvarigt och att J.P. tilldelats ett flertal slag och sparkar utan att kunna värja sig. Å andra sidan har J.P. tillfogats ganska begränsade skador och uppgett att han kan ha varit spydig mot I.K. före misshandeln. En samlad bedömning av omständigheterna gör dock att misshandeln bör bedömas som så allvarlig att den uppnår gränsen för grovt brott.

I.K. och F.N. skall alltså dömas för grov misshandel. Minimistrafvet för detta brott är fängelse ett år. De skall dessutom dömas för de andra brott som nämnts inledningsvis. Även med beaktande av att I.K. vid misshandelsbrotten och delvis också vid övrig brottslighet var under 21 år samt den tid av drygt fyra år som förflutit sedan misshandelsbrotten ansluter sig Högsta domstolen till domstolarnas straffvärdesbedömning, vilket för I.K. innebär fängelse ett år sju månader och F.N. fängelse ett år.

När det gäller frågan om I.K. och F.N. bör dömas till någon annan påföljd än fängelse gör Högsta domstolen följande bedömning.

I ett yttrande den 9 maj 2003 av Kriminalvårdsmyndigheten i Linköping anförs bl.a. följande. I.K. har haft ett mångårigt och allvarligt missbruk av såväl narkotika som alkohol. Han började dricka alkohol vid 12–13-årsåldern och missbruket kom senare att omfatta såväl hasch och ecstasy som LSD. Huvuddrogen kom dock att bli amfetamin. Under de senaste åren har I.K. i perioder om några månader i sträck missbrukat amfetamin så gott som dagligen. Missbruket under en sådan period slutade först då kroppen inte längre klarade av sömnlösheten och påfrestningen i övrigt. Han drabbades i oktober 2002 av ett allvarligt epilepsianfall. Denna händelse skrämde honom allvarligt och bidrog till att han sedan dess, enligt egen uppgift, är drogfri vad det gäller narkotika. I.K.s alkoholmissbruk är alltså relativt omfattande. Han uppger sig dricka i genomsnitt 12–14 burkar starköl två till tre gånger per vecka. Några längre perioder av nykterhet har han inte haft. Som påföljdsförslag i yttrandet anges, i det fall aktuellt straffvärde så motiverar, skyddstillsyn med särskild behandlingsplan, s.k. kontraktsvård, alternativt skyddstillsyn med föreskrift om missbruksvård. En till kriminalvårdsyttrandet fogad behandlingsplan avser vård på behandlingshemmet Västkustfamiljen Östanby. Behandlingstiden omfattar minst ett år vid hemmet och därefter sex månaders eftervård. Behandlingen är uppbyggd i fyra faser där en del av verktygen för att nå målet drogfrihet är dykning och ishockey.

Enligt ett intyg den 19 maj 2003 från beroendekliniken S:t Larsmottagningen vid Universitetssjukhuset i Linköping har I.K. under perioden den 3 januari – 19 maj 2003 två gånger per vecka lämnat prov som screenats för thc, amfetamin, benzodiazepiner, MDMA och opiater och som samtliga varit negativa, dvs. inga spår av droger har hittats.

Det är uppenbart att I.K. har behov av vård för att fortsätta att vara fri från narkotika och för att kunna bemästra sitt alkoholmissbruk. Den planerade kontraktsvården framstår därför som en i och för sig lämplig påföljd för honom. Förutsättningen för att han skall kunna ges denna påföljd är dock att den uppgjorda planen kan godtas som en ersättning för det fängelsestraff som annars skulle ha ådömts. Denna förutsättning kan inte anses uppfylld i detta fall. Inte heller bör påföljden bestämmas till skyddstillsyn med föreskrift om missbruks- vård eller till något annat alternativ till fängelse.

I.K. skall därför dömas till det av hovrätten bestämda fängelsestraffet.

Kriminalvårdsmyndigheten har i ett yttrande den 7 maj 2003 anfört att F.N. lever under ordnade förhållanden, att det inte föreligger något övervakarbehov samt att han bedöms lämplig för samhällstjänst.

Eftersom F.N.s brott har ett straffvärde som uppgår till ett år bör han inte dömas till villkorlig dom med samhällstjänst, och någon annan påföljd som alternativ till fängelse är inte aktuell i hans fall. Även F.N. skall alltså dömas till det fängelsestraff som hovrätten beslutat.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Lars K Beckman (skiljaktig), Thorsson (skiljaktig), Regner (referent), Lundius och Dahllöf
Föredragande revisionssekreterare: Delin

HÖGSTA DOMSTOLEN

Bilaga till
PROTOKOLL
2003-05-20Mål nr
B 4597-01

Justitierådet Thorsson, med vilken justitierådet Lars K Beckman instämmer, är skiljaktig i fråga om brottsrubriceringen och anför:

”Vid bedömningen av om en misshandel skall bedömas som grov skall samtliga omständigheter i det enskilda fallet beaktas. Det framstår som försvårande att misshandeln inte föregicks av annan provokation än att J.P. enligt vad han uppgivit här kan ha varit spydig mot gärningsmännen, att händelseförloppet inte var endast helt kortvarigt, att både I.K. och F.N. i ett visst skede samtidigt misshandlade I.P. och att denne, när han låg på marken ur stånd att värja sig, utsattes för sparkar. Å andra sidan orsakades I.P. endast lindriga övergående skador som inte föranledde läkarbehandling eller sjukskrivning, och det våld som I.K. och F.N. utövade var inte så grovt att det framstår som typiskt för en grov misshandel. Vid en samlad bedömning finner jag att den misshandel som I.K. och F.N. gjort sig skyldiga till visserligen är allvarlig men att de inte har visat en sådan grad av hänsynslöshet eller råhet att misshandeln bör bedömas som grov.

Överröstad härutinnan är jag i övrigt ense med majoriteten.”